

EDUCATION AND PEDAGOGICAL SCIENCES

ОСВІТА ТА ПЕДАГОГІЧНА НАУКА

УДК 37.0

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Бутенко Л. Л. Концепт-карти як засіб методологізації загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів та науково-педагогічних працівників.....3

Курило В. С., Караман О. Л. Формування психологічних якостей майбутніх фахівців гуманітарного профілю в процесі професійної підготовки.... 17

Кизилова В. В. Розвиток навичок ефективного читання в здобувачів вищої освіти: з досвіду роботи..... 27

Лесовець Н. М. Практико зорієнтовані технології в підготовці конкурентоспроможних фахівців інформаційно-документознавчої галузі.....38

Перова С. В. Гібридне навчання майбутніх перекладачів-бакалаврів у закладах вищої освіти..... 48

Поліщук А. В. Використання інноваційних технологій при іншомовній підготовці майбутніх фахівців аграрно-інженерних спеціальностей.....59

№ 1 (179) 2022

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 18722-7522ПР видано
Міністерством юстиції України
18.01.2012 року

Журнал внесено до переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта (за предметними спеціальностями), 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями) – Наказ МОН України № 886 від 02.07.2020 р. (додаток № 4)

Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних „Україніка наукова” (угода про інформаційну співпрацю № 30-05 від 30.03.2005 р.)

Журнал включено до бази European Reference Index for Humanities and Social Sciences ERIH PLUS):
<https://kanalregister.hkdir.no/publiseringsskanaler/erihplus/periodical/info.action?id=502395>

Журнал має електронну версію
(розміщено на сайті:
<http://eps.luguniv.edu.ua/index.php/eps>)

ЗАСНОВНИК:

Державний заклад
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

СКЛАД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Головний редактор

Караман О. Л., доктор педагогічних наук,
професор (Україна, м. Полтава)

Заступник головного редактора

Юрків Я. І., доктор педагогічних наук,
доцент (Україна, м. Полтава)

Відповідальний секретар

Бутенко Л. Л., доктор педагогічних наук,
доцент (Україна, м. Полтава)

Члени редакційної колегії

Бабич В. І., доктор педагогічних наук, доцент
(Україна, м. Полтава)

Брей М., ВА (м. Ньюкасл-апон-Тайн,
Великобританія), MSc, PhD (м. Единбург, Великобританія), заслужений професор (Китай, м. Шанхай)

Ваховський Л. Ц., доктор педагогічних наук,
професор (Україна, м. Полтава)

Жучок А. В., доктор фізико-математичних наук,
професор (Україна, м. Полтава)

Жучок Ю. В., доктор фізико-математичних наук,
професор (Україна, м. Полтава)

Заблоцький В. В., доктор наук з державного управління, професор (Україна, м. Полтава)

Кравченко О. І., доктор педагогічних наук, доцент
(Україна, м. Полтава)

Курило В. С., доктор педагогічних наук,
професор, дійсний член НАПН України
(Україна, м. Полтава)

Лобода С. М., доктор педагогічних наук,
професор (Україна, м. Київ)

Лов'янова І. В., доктор педагогічних наук,
доцент (Україна, м. Кривий Ріг)

Максимчук Б. О., доктор педагогічних наук,
доцент (Україна, м. Ізмаїл)

Максимчук І. А., кандидат педагогічних наук,
доцент (Україна, м. Київ)

Ніколаєнко І. О., кандидат філологічних наук,
доцент (коректор) (Україна, м. Полтава)

Отравенко О.В., кандидат педагогічних наук,
доцент (Україна, м. Полтава)

Прошкін В. В., доктор педагогічних наук,
професор (Україна, м. Київ)

Сасно В. Г., кандидат наук з фізичного виховання та
спорту, доцент (Україна, м. Полтава)

Смулка Л., доктор педагогічних наук
(Польща, м. Краків)

Харченко С. Я., доктор педагогічних наук,
професор (Україна, м. Полтава)

Шехавцова С. О., доктор педагогічних наук,
професор (Україна, м. Полтава)

Журнал «Education and Pedagogical Sciences»
(«Освіта та педагогічна наука») № 1 (179) 2022
підписаний до друку рішенням
Вченої ради ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
(протокол № 10 від 27.05.2022 року)

Видавництво ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»,
вул. Ковалів, 3, м. Полтава., 36003,
e-mail: luguniv.info.edu@gmail.com

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3459 від 09.04.2009 р.

Формат 60x84 1/8. Друк офсет. Папір офсет.
Ум. друк. арк. 11,55

Наклад 100. Зам. № 1706-22 Ціна вільна

Надруковано: ТОВ «ТАЛКОМ»
03115, м. Київ, вул. Львівська, 23,
тел. (044) 424-40-69, 424-56-26.

E-mail: ukraine.vdk@email.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4538 від 17.05.2013.

Степаненко В. І., Степаненко В. В. Викорис-
тання потенціалу соціальних мереж у форму-
ванні критичного мислення здобувачів вищої
освіти..... 71

Токуєва Н. В. Використання ресурсів освітньо-
го середовища в умовах дистанційного нав-
чання іноземців в Україні..... 81

Юрків Я. І. Характеристика суб'єкта профе-
сійної підготовки майбутніх соціальних пра-
цівників та соціальних педагогів до роботи із
вразливими категоріями населення..... 91

Відомості про авторів 99

До уваги авторів. Оформлення списку джерел
та References 100

РЕДАКЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

До друку приймаються статті, які публікуються авторами вперше. Стаття повинна містити виклад проміжних або кінцевих результатів наукової роботи, фіксувати науковий пріоритет автора.

Структура статті: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями (**Постановка проблеми**); аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття (**Аналіз актуальних досліджень**); формулювання цілей статті (**Мета статті**); визначення методології та методики дослідження (сукупність методів дослідження, їх основний зміст, характеристики і показники, які вони фіксують, та одиниці вимірювання) (**Методологія та методи дослідження**); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів (**Виклад основного матеріалу**); висновки та перспективи подальших досліджень (**Висновки та перспективи подальших досліджень**).

Рукопис статті друкується у форматі А4, кегль 14, гарнітурою Times New Roman, поля: верхнє, нижнє – 2 см, лівє – 3 см, правє – 1,5 см, міжрядковий інтервал – полуторний. Обсяг статті – 12-20 сторінок (без списку джерел).

Інформація про УДК розташовується після назви статті у верхньому лівому кутку без відступів. Перед текстом статті вказується інформація про автора: прізвище, ім'я, по батькові; науковий ступінь, вчене звання; посада; місто, країна; електронна адреса: ORCID ID.

Покликання на джерела подаються в круглих дужках, включаючи прізвище автора та рік видання (Кремень, 2012) або (Кремень, 2012; Роменець, 2013). Якщо використовуються цитати, статистика тощо, то вказується номер сторінки покликання (Кремень, 2012, с. 24).

Список використаних джерел подається наприкінці статті після слова **Література** й оформлюється відповідно до ДСТУ 8302:2015 (зразок оформлення літератури представлено на сайті журналу http://eps.luguniv.edu.ua/mediafiles/Requirements_for_articles.pdf). Бібліографічний опис джерела подається з абзасу в алфавітному порядку без нумерації; ім'я автора (або перше слово назви) виділяється жирним. До статті також додається перелік використаних джерел латиницею (**References**). Для оформлення References обов'язковим є АРА-стиль.

Статтю закінчують 2 **анотації**, кожна обсягом 22 рядки, українською та англійською мовами. Кількість ключових слів – 5-8. Текст анотації має відповідати загальним вимогам щодо стилістики анотації.

Для публікації статті необхідно надіслати електронною поштою на адресу lbutenko@gmail.com такі матеріали: **інформація про автора** українською та англійською мовами (прізвище, ім'я, по-батькові, посада, науковий ступінь, учене звання, поштова адреса для розсилки журналу, контактний телефон, електронна адреса); **стаття**; для осіб, які не мають наукового ступеня, відсканована рецензія доктора наук (підпис рецензента повинен бути завірений у відділі кадрів установи або печаткою факультету (інституту)). Приклад підпису файлів: Іванов_Інформація_про_автора, Іванов_стаття.

Статті, подані до журналу, проходять процедуру рецензування. Статті, що не відповідають установленим вимогам оформлення й подання, не розглядаються й не публікуються. Редакція зберігає за собою право на редагування та скорочення статей.

ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ

УДК 37.091.2+37.018.43

DOI: 10.12958/2227-2747-2022-1(179)-81-90

Токуєва Наталія Володимирівна,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач відділу мовної підготовки

Центру міжнародної освіти

Полтавського державного аграрного університету,

м. Полтава, Україна

tokuyeva@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1840-1382>

Для цитування: Токуєва Н. В. Використання ресурсів освітнього середовища в умовах дистанційного навчання іноземців в Україні. *Освіта та педагогічна наука*. 2022. № 1 (179). С. 81–90.

References (стандарт APA): Tokuyeva, N. V. (2022). Vykorystannia resursiv osvitnoho seredovishcha v umovakh dystantsiinoho navchannia inozemtsiv v Ukraini [Use of Resources of the Educational Environment in the Context of Remote Studying of Foreigners in Ukraine]. *Osvita ta pedahohichna nauka – Education and Pedagogical Sciences*, 1 (179), 81–90 [in Ukrainian].

Постановка проблеми. У системі навчально-виховних завдань закладу вищої освіти велику роль відіграє освітнє середовище як сукупність педагогічних впливів, соціальних і просторово-предметних умов формування та розвитку особистості. Іноземні громадяни, слухачі підготовчого (доуніверситетського) курсу навчання в українських ЗВО, що в різних країнах світу навчалися за різними навчальними програмами та в різних системах освіти, наштовхуються на серйозні труднощі і дидактичного характеру (нові форми, методи та організація освітнього процесу), і соціально-психологічного, що пов'язано з адаптацією до нових умов життя, норм поведінки й оточення, при-

стосуванням до нового режиму дня, необхідністю самостійного прийняття рішень у всіх сферах життєдіяльності. Дистанційна форма навчання має певні переваги для іноземців, як-от: відсутність складного для них адаптаційного періоду, можливість мобільності, автономності, помірна вартість навчання. Але ж виникають і деякі проблеми у вивченні української мови через неможливість занурення у мовно-культурне середовище, що є надзвичайно важливою умовою продуктивної

підготовки іноземців; ефективним засобом у навчанні усного мовлення й аудіювання, накопиченні й семантизації лексики, формуванні мовленнєвих навичок і вмінь; стимулювальним, мотивувальним і контролювальним чинниками в процесі оволодіння мовою. А отже, дистанційна форма навчання висуває завдання проєктування нового освітнього середовища як багаторівневої системи з широкою палітрою внутрішніх і зовнішніх ресурсів, яка має відповідати сучасним тенденціям та вимогам, бути орієнтованою на особистісний розвиток його суб'єктів та їхню активну рівноправну партнерську взаємодію.

Аналіз актуальних досліджень.

Структуру освітнього середовища, прийоми й технології його організації, психолого-педагогічний вплив на процес формування особистості вивчали та продовжують вивчати за різними напрямками, у різних аспектах і українські, і зарубіжні філософи, педагоги, психологи. Визначення поняття «освітнє середовище», його філософські аспекти були предметом студій таких науковців, як С. Дерябо, В. Лебедева, В. Петровський, Н. Рибка та ін.; проблеми конструювання освітнього середовища репрезентували Г. Горбань, В. Слободчиков, В. Ясвін, О. Ярошинська та ін.; педагогічні засади освітнього середовища в контексті особистісного розвитку його суб'єктів висвітлювали І. Бех, О. Завгородня, С. Максименко, В. Панов, Т. Ткач та ін.; з позицій психологічного та екопсихологічного підходів досліджували зміст освітнього середовища І. Габа, М. Черноушек, Ю. Швалб та ін.; інноваційні технології модернізації освітнього середовища в українських ЗВО представлено в працях Л. Баркар, М. Братко, В. Гапонової, Н. Готри, Ю. Цикалюка; дослідженню віртуального освітнього середовища як інноваційного ресурсу навчання у ЗВО присвятили свої наукові розвідки О. Грив'юк, М. Смульсон та ін.

Як зазначає І. Габа, більшість учених схиляються до думки, що поняття «середовище» – це сукупність певних умов і впливів, які оточують людину та сприяють її особистісному, інтелектуальному та духовному розвитку (Габа, 2010). Освітнє середовище визначають як природне й штучно створене соціокультурне оточення людини, що містить різні засоби освіти, які сприяють забезпеченню продуктивної діяльності учнів (здобувачів вищої освіти) і спрямовують процес розвитку особистості за допомогою створення сприятливих для цього умов (Макар, 2013). Освітнє середовище закладу вищої освіти, на думку дослідниці М. Братко, поєднує організаційні, технологічні, особистісні, репутаційні, матеріальні й фінансові ресурси в комплексі їхніх можливостей для задоволення освітніх проблем, особистісного розвитку й саморозвитку всіх його суб'єктів (Братко, 2014).

Освітнє середовище, яке функціонує у віртуальному просторі, повинно проєктуватися як система засобів і сукупність технологій, орієнтованих на спільну діяльність викладача й здобувача вищої освіти з метою забезпечення всіх вимог до освітнього процесу вищої школи, змісту освіти та навчальних цілей. Вивчення іноземної мови (української як іноземної) під час дистанційної форми навчання потребує додаткових зусиль до організації освітнього середовища, яке має надати всі умови для формування загальних навчальних і пізнавальних компетентностей та навичок і вмінь основних видів мовленнєвої діяльності: говоріння, письма, читання, аудіювання.

Мета статті полягає у визначенні основних сутнісних характеристик віртуального освітнього середовища та засобів застосування його ресурсних можливостей у контексті мовної підготовки іноземних громадян в українських ЗВО.

Методологія та методи дослідження. Методологічним підґрунтям дослідження слугували наукові положення діяльнісного, особистісно зорієнтованого, середовищного методологічних підходів, які дозволяють визначити теоретичні засади залучення ресурсів освітнього середовища, необхідні для цілісної реалізації поліструктурної функції освітнього процесу у ЗВО. Для досягнення поставленої мети в процесі наукового пошуку використано комплекс загальнонаукових методів: аналіз і синтез наукових досліджень, репрезентованих в українських та зарубіжних джерелах; порівняння, систематизація та узагальнення основних ідей теоретичних розвідок та практичних напрацювань з досліджуваної проблеми.

Виклад основного матеріалу.

Процеси реформування й модернізації галузі освіти вимагають пошуку нових підходів до організації освітнього середовища навчального закладу. Потенціал освітнього середовища в закладах вищої освіти як засіб підвищення якості навчання використовують у педагогічній практиці досить широко. Розуміння шляхів досягнення якості освіти керівниками навчального закладу лежить у площині поєднання системного підходу до управління з трьома взаємодіючими компонентами-системами: освітньою, соціальною та системою менеджменту навчального закладу. На базі цих складників формується освітнє середовище, яке поєднує повагу й довіру до всіх суб'єктів освітнього процесу, їхнє партнерське співробітництво та творчий пошук; створення, вивчення й ефективного використання матеріально-технічних можливостей навчального закладу, науково-методичних доробок педагогів та особистісно зорієнтованих педагогічних технологій, спрямування всіх навчально-виховних заходів на розвиток і саморозвиток кожної особистості.

Аналіз праць із досліджуваної проблеми показав, що науковці, визнаючи

освітнє середовище комплексним поняттям, виокремлюють різні складники, що зумовлено специфікою авторських підходів до визначення його змісту. Майже всі дослідники виділяють предметний (просторово-предметний, матеріально-технічний) складник або фізичне оточення, яке включає архітектурні особливості будівель навчального закладу, дизайн і простір навчальних кабінетів чи аудиторних приміщень тощо. Загальновизнаною компонентою освітнього середовища розглядають і суб'єктно-ресурсний (соціально-контактний або комунікативний) складник, що поєднує суб'єктів освітнього середовища, їхні особистісні характеристики та певні особливості (за гендерною приналежністю, за віком, за національними традиціями, за віросповіданням тощо), розподіл ролей у міжособистісному спілкуванні. Деякі вчені вказують на діяльнісну структурну одиницю освітнього середовища (В. Панов), інформаційну й соматичну компоненти (С. Клімов), психодидактичний (В. Ясвін) та ідейно-технологічний (А. Кух) складники. Г. Ковальов третім складником освітнього середовища називає «навчальну програму», до якої І. Габа відносить і структуру навчальної діяльності, і стиль викладання педагога, і зміст програм навчання, і характер контролю (Габа, 2010, с. 28).

Отже, можна виділити три основні складники, за якими найдоцільніше проводити організацію освітнього середовища на доуніверситетському етапі мовної підготовки іноземців:

- суб'єктно-ресурсний, де суб'єктами є іноземець і викладач та їхня рівноправна партнерська взаємодія;
- технологічний (використання нормативної методики викладання української мови як іноземної та досягнення запланованих результатів);
- матеріально-технічний, який на сучасному етапі, у контексті дистанційної форми навчання, більш пов'язаний з вико-

ристанням технічних засобів та опрацюванням тематичних відео- та аудіоматеріалів.

Наукові розвідки українських та зарубіжних дослідників, прямо чи опосередковано присвячені організації освітнього середовища на дистанційній основі навчання, висвітлюють його як спосіб отримання якісної освіти у «віртуальних» чи «електронних» університетах, де навчальні програми скеровані більш на самостійну роботу здобувачів вищої освіти в будь-який зручний для них час (В. Биков, М. Кадемія, В. Кухаренко, О. Співаковський, В. Уманець та ін.).

Дистанційну освіту науковці розглядають як педагогічну систему, у якій відбувається індивідуалізований процес здобуття знань, умінь і навичок пізнавальної діяльності людини за допомогою сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій у спеціально створеному навчальному середовищі з підтвердженням освітнього цензу (М. Кадемія, В. Уманець, 2016). У контексті навчання іноземних громадян на підготовчому (пропедевтичному) курсі мова може йти лише про синхронну, діалогову взаємодію з викладачем, оскільки саме така організація може частково компенсувати відсутність занурення в мовно-культурне середовище, що є бажаною умовою для ефективного оволодіння нерідною мовою в обмежений часовий період навчання.

Над удосконаленням системи дистанційної освіти в українських ЗВО працюють і науковці в галузі психології та педагогічної психології, які приділяють увагу концептуальним освітнім засадам у дистанційному форматі з використанням новітніх телекомунікаційних технологій, проблемам проектування ефективного розвивального освітнього середовища та іншим психолого-педагогічним питанням віртуального освітнього простору: Н. Бугайова, В. Депутат, П. Дітюк, М. Жалдак, Ю. Ільїна, О. Комісса-

рова, Ю. Машбиць, М. Назар, М. Смутьсон, В. Цап та ін. (Смутьсон, 2012).

Постановка завдань може бути реалізована на основі аналізу ресурсного потенціалу освітнього середовища, проблем взаємодії закладу освіти з різними освітніми інститутами та соціальними партнерами; виявлення вже наявного, ефективного в сучасних умовах дистанційного навчання, досвіду взаємодії особистості з освітнім середовищем, проектування його перспективних моделей. Зазначимо, що освітнє середовище має широку палітру модальності. Так, якщо розглядати освітнє середовище з погляду його педагогічних впливів та розвивального ефекту, врахування потреб та інтересів особистості, сприяння її життєвому самовизначенню, можна з упевненістю говорити про особистісно зорієнтоване середовище. Аналіз впливів освітнього середовища, що має умови для сприйняття й засвоєння елементів культури з урахуванням особистісних можливостей кожного суб'єкта освітнього процесу, певних внутрішніх ресурсів, вікових чи гендерних особливостей, дозволяє назвати його адаптивним.

Освітнє середовище певного підрозділу закладу освіти для іноземних громадян, які отримують передвищу освіту, – це навчально-виховний простір перебування іноземців, який максимально забезпечує їхнє ефективне особистісне зростання. Активне розвивальне середовище передбачає педагогічну взаємодію всіх його суб'єктів у пізнавальній, виховній та інших різновидах діяльності з метою розвитку в них готовності до змін у життєдіяльності, до творення свого майбутнього на шляху отримання професії.

Процес входження іноземних громадян у нове соціокультурне й навчально-виховне середовища вимагає відповідних форм і методів педагогічної підтримки, урахування національних, культурних, релігій-

них особливостей кожного іноземця та психолого-педагогічних характеристик усіх етапів навчання, внутрішніх та зовнішніх чинників. Адаптація студентів-іноземців становить складний процес пристосування до нових умов життя в іншій країні, її традицій, правил суспільної поведінки, нового соціального оточення; до способів та прийомів самостійної роботи; ставлення до навчального колективу, його звичаїв та традицій; нових зразків студентської культури, форм організації та використання вільного часу; засвоєння й визнання цінностей, комунікативних норм та вимог нового соціального середовища. Дистанційна форма навчання мінімізує проблеми соціальної та культурної адаптації, але висуває на перший план проблеми якості освіти, а саме неможливість занурення іноземців у мовно-культурне середовище, уповільнення процесу формування мовленнєвих навичок і вмінь, відсутність мовної практики та додаткової мотивації, міжособистісного спілкування тощо.

Розглянемо всі ресурсні складники віртуального освітнього середовища у проєкції мовної підготовки іноземців в українських ЗВО. Планування матеріально-технічної компоненти освітнього процесу в дистанційному форматі завдяки, наприклад, програмному забезпеченню платформи Zoom, не потребує додаткової технічної підтримки та додаткових витрат часу чи ресурсів. Вивчення нерідної мови дистанційно вимагає передбачити не лише можливість впливу на зорові, мовленнєві та слухові складники, а й регулярне безпосереднє спілкування з викладачем як із носієм мови та педагогом, який залучає до розмови й невербальні засоби спілкування, як-от: міміка та пантоміміка, жести, тональність голосу та його інтонаційне забарвлення, включення в мовленнєвий потік пауз, візуального контакту тощо.

Дистанційна форма навчання, як показав досвід, не може замінити мовно-культурне середовище, що є ключовою умовою

успішного навчання нерідної мови, але викладачеві надзвичайно важливо враховувати індивідуально-особистісні характеристики процесу пізнання з метою дохідливої презентації нового графічно-фонетичного чи лексико-граматичного матеріалу й максимального його засвоєння. Як було вже зазначено, лише щоденне вербальне спілкування з викладачем у форматі відеоконференцій, залучення до освітнього процесу аутентичних відеоматеріалів, фрагментів телевізійних програм, фільмів чи мультфільмів, навчальних відеороликів, віртуальних екскурсій, відеофонограм надає можливість оптимізувати освітній процес та досягнути запланованих результатів навчання.

Інформаційне середовище включає безліч інформаційних об'єктів і зв'язків між ними, засоби й технології для збирання, зберігання, передачі та обробки інформації, а отже, від класичного підручника та збірника тренувальних вправ наразі здійснюється перехід до інтерактивного електронного підручника, цікавих презентацій та практичних завдань, додаткових відео- й аудіоматеріалів, електронних тестів тощо (Levina, 2017, с. 5020). Дистанційна форма навчання, як указували харківська дослідниця А. Клименко та її колеги, має навіть деякі переваги, оскільки іноземець отримує можливість записати на електронні носії відеоконференції навчальних занять та зберегти інші відеоматеріали й переглянути їх, за потреби, ще не один раз (Клименко, 2015, с. 32).

Навчальні матеріали для дистанційного навчання української мови як іноземної на початковому етапі повинні містити основну презентацію з граматичними таблицями та прикладами й повторну презентацію у вигляді тренувальних вправ різного виду складності, починаючи з ілюстративного матеріалу, графічного пояснення поетапного виконання кожного етапу завдання,

виділення відмінкових закінчень чи певних дієслівних форм, граматичних моделей, схем побудови різного типу речень тощо.

Поєднання новітніх інформаційних технологій та сучасних педагогічних здобутків дозволяє викладачеві під час проєктування й підготовки навчальних презентацій та інших видів унаочнення оптимально використовувати яскраві зображувальні й виражальні засоби з урахуванням індивідуальних особливостей іноземців; їхнього рівня знань, умінь, навичок навчальної діяльності; психологічних, ментальних, релігійних, національних особливостей.

Потрібно вказати, що навчальні матеріали у вигляді електронних презентацій мають певні переваги над можливостями друкованих підручників за рахунок звукового супроводу чи відеороликів, ефектів анімації, динаміки кольорового зображення, акцентування тощо.

Навчальна робота з мультимедійними презентаціями розширює обсяг інформації, сприяє активізації, зосередженню уваги іноземців на предметі, більш міцному засвоєнню навчального матеріалу, підвищує інтерес до навчання, дозволяє більш широко розкрити творчий потенціал кожного з них, привчає до плідної самостійної діяльності.

Отже, технологічний складник віртуального освітнього середовища покладається на використання нормативної методики викладання української мови як іноземної та спрямований на досягнення запланованих результатів навчання засобами навчальних відео- й аудіоматеріалів та регулярному особистісному контакті викладача і здобувача вищої освіти. Цей складник тісно пов'язаний із суб'єктно-ресурсним компонентом освітнього середовища, який побудовано на засадах рівноправної партнерської взаємодії між його суб'єктами. Тобто можна з упевненістю сказати, що тісно переплетені компоненти освітнього середовища створю-

ють систему рухомих педагогічних впливів, динамічний процес взаємопов'язаних освітньо-виховних заходів та сприяють особистісному й професійному розвитку кожного суб'єкта освітньої діяльності.

Одним із важливих компонентів освітнього середовища є інститут кураторства – необхідна й ефективна форма організації та управління навчально-виховним процесом. Зазвичай свою роботу куратори будують з урахуванням певних суб'єктивних та об'єктивних чинників, а саме: ізольованістю іноземців від звичного соціально-культурного середовища, наявністю мовного й культурного бар'єрів; навчання в поліетнічних групах; проживання без прямого контролю з боку батьків; неоднозначне ставлення до представників інших країн і культур; кліматичний чинник тощо. Дистанційна форма навчання частково знімає труднощі адаптаційного періоду, залишаючи проблеми міжособистісного спілкування під час занять та навчально-виховних заходів, працюючи над формуванням толерантного ставлення до представників інших країн, культур, традицій, віросповідань тощо.

Дистанційно навчально-виховні заходи без часового перенавантаження проходять у форматі кураторських годин, де обговорюються навчальні досягнення іноземців, новини у світі, глобальні проблеми людства та питання безпечної життєдіяльності людини; засідань клубу «Ми говоримо українською» з проведенням мовних конкурсів, навчальних ігор, переглядом та обговоренням фрагментів телевізійних програм, фільмів, мультфільмів, цікавих аутентичних відеороликів, віртуальних екскурсій тощо. Зусилля, які докладають куратори академічних груп, спрямовані на полегшення процесу соціальної та психологічної адаптації іноземців до нових умов навчання; розширення горизонтів країнознавчого характеру й лексичного запасу; формування мовленнєвих навичок і вмінь; стимулюван-

ня, заохочення іноземних громадян до саморозвитку та самовдосконалення. За умови вирішення поставлених проблем, спільного діяльнісного освоєння навколишнього світу, обміну енергетикою та емоційним складником міжособистісної взаємодії освітнє середовище стає основою формування інтелектуального й духовного потенціалу особистості. Зазначимо, що чим ефективніше особистість використовує можливості освітнього середовища, тим успішніше проходить її особистісне й професійне становлення.

Потрібно також указати, що, крім названих вище внутрішніх ресурсів освітнього середовища, існують і зовнішні ресурси, до яких належить розгалужена мережа взаємодії з іншими навчальними закладами та підрозділами, що відповідають за роботу з іноземними громадянами (слухачами доуніверситетського курсу навчання та здобувачами вищої освіти); з представниками зарубіжних посольств, консульств та земляцтв; з громадськими організаціями та установами культури, які виконують освітні та просвітительські функції в суспільстві; із соціальними партнерами: батьками іноземців; з представниками релігійних інституцій чи конфесій; з контрактерами, що займаються рекламною діяльністю та набором іноземних абітурієнтів; з випускниками українських ЗВО із різних країн світу.

Специфіка змісту мовної підготовки іноземних громадян передбачає формування мовленнєвих, пізнавальних, навчальних, розвивальних, професійних та світоглядних компетентностей у різних сферах життєдіяльності, що може забезпечити лише широта зовнішніх контактів.

Різноманітні проекти навчально-виховних заходів (уроки-диспути, зустрічі у форматі живого спілкування з представниками різних навчальних закладів, установ культури та громадських організацій, відвідання та обговорення віртуальних екскурсій, відеоматеріалів суспільних заходів тощо)

сприяють і всебічному та гармонійному розвитку особистості, і полегшенню адаптаційного періоду в нових умовах навчання, і практичній готовності іноземців до свідомого вибору професії, і, звичайно, більш якісному та повноцінному оволодінню українською мовою.

Мовна підготовка іноземних громадян, які навчаються в українських ЗВО, є необхідною умовою для отримання й удосконалення фахових компетентностей, реалізації у професійній сфері та гармонійного розвитку особистості як майбутнього спеціаліста. Адже основним завданням закладу вищої освіти у справі підготовки фахівців для зарубіжних країн є створення освітнього середовища для формування всебічно розвиненої особистості з інноваційним мисленням, здатної до самостійного вирішення всіх професійних завдань та відкритої до соціальних і громадських справ.

Підготовка кваліфікованих спеціалістів, що мають фундаментальні знання, уміння творчо мислити, здатність до дослідницької діяльності та відповідають потребам сучасного ринку праці, можлива лише за умови використання новітніх методик та інноваційних підходів до проектування й організації освітнього середовища, упровадження нових технологій та інтеграції у світову систему вищої освіти.

На підставі зазначеного вище доходимо висновку, що визначення стратегії та політики, педагогічних ідей, завдань освітнього середовища, створення різноманітних розвивальних можливостей для кожного іноземця, який навчається на підготовчому курсі українського ЗВО, через забезпечення єдності дій багатофункційних зовнішніх і внутрішніх ресурсів освітнього середовища та організацію командного типу роботи всього педагогічного колективу є найважливішими завданнями на шляху забезпечення гарантії якості освіти іноземних громадян в Україні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи сказане вище, зазначимо, що дослідження дефініції «освітнє середовище» прямо чи опосередковано було предметом наукових розвідок українських і зарубіжних учених у галузі філософії, педагогіки, психології. Залежно від наукових підходів та інтересів дослідників визначення суті цього поняття різняться, за винятком одного: усі погоджуються з тим, що освітнє середовище – це комплекс педагогічних умов і впливів, що оточують людину, та впливають на її особистісний розвиток, а в умовах закладу вищої освіти – і на професійне зростання. Думки науковців щодо складових компонентів освітнього середовища розбігаються через авторські підходи до визначення його змісту.

У контексті навчання іноземних громадян на підготовчому курсі (отримання передвищої освіти з метою мовної підготовки до вступу до українських ЗВО) освітнє середовище розкриває свої педагогічні впливи завдяки взаємодії його зовнішніх ресурсів та взаємопов'язаних компонентів внутрішньої ресурсної орієнтації: технологічного (методика викладання української мови як іноземної та досягнення запланованих результатів), матеріально-технічного та суб'єктно-ресурсного (рівноправна партнерська взаємодія між суб'єктами освітнього середовища – викладачем та слухачем підготовчого курсу чи здобувачем вищої освіти).

Специфічні особливості мовної підготовки іноземних громадян у форматі дистанційного навчання вимагають певних умов, а саме: щоденне проведення практичних занять у вигляді онлайн-конференцій з метою регулярного вербального спілкування з викладачами – носіями мови, що лише частково може замінити один із найефективніших засобів вивчення іноземної мови – занурення в мовно-культурне середовище – та

сприяти процесу формування загальних пізнавальних і навчальних компетентностей та мовленнєвих навичок і вмінь. Додаткова навчально-виховна робота кураторів академічних груп формує активне розвивальне середовище, що передбачає педагогічну взаємодію всіх його суб'єктів у пізнавальній, виховній та інших різновидах діяльності з метою особистісного розвитку та готовності до змін у житті, до творення свого майбутнього на шляху отримання професії.

Освітнє середовище в умовах дистанційної форми навчання іноземців в українських ЗВО вимагає подальших наукових досліджень у царині вивчення психолого-педагогічних чинників ефективності віртуального освітнього середовища, його впливів на особистісний розвиток іноземця під час доуніверситетської мовної підготовки та його подальше зростання у професійному напрямі засобами інтернет-інноваційних складників, особистісно зорієнтованих технологій та різноманітних педагогічних підходів і методів суб'єктно-суб'єктної взаємодії, підпорядкованих одній важливій меті – розвитку гармонійно розвиненої особистості.

Література

Братко М. В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: пошук стратегій управління. *Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць Київського університету імені Бориса Грінченка. Серія: Психологія. Педагогіка.* 2014. № 22. С. 15–20.

Габа І. М. Освітнє середовище: соціально-психологічна парадигма. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України.* Київ, 2010. Т. VII. Вип. 22. С. 27–31.

Дистанційне навчання: психологічні засади : монографія / редкол.: М. Л. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак та ін.; за заг. ред. М. Л. Смульсон. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.

Кадемія М. Ю., Уманець В. О. Дистанційне навчання у віртуальному університеті як спосіб доступу до якісної освіти. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету: Збірник наукових праць*. 2016. Вип. 2. С. 175–184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeemu_2016_2_15.

Клименко А. В., Куделко А. М., Коренева І. В., Панченко В. Г. Дистанційне навчання як інноваційний напрям підготовки студентів-іноземців на підготовчому факультеті. *Навчання іноземних студентів в Україні: традиції, реалії, перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (20 листоп. 2015 р.)*. Полтава: ПДАА, 2015. С. 27–32.

Макар Л. М. Сутність освітнього середовища в педагогічному процесі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 30 (83). С. 229–236.

Structure and Content of e-Learning Information Environment Based on Geo-Information Technologies / E. Y. Levina et al. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*. 2017. Vol. 13. № 8. P. 5019–5031.

References

Bratko, M. V. (2014). *Osvitnie seredovyshe vyshchoho navchalnoho zakladu: poshuk stratehii upravlinnia [Educational Environment of a Higher Education Facility: Search for Management Strategies]*. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka: Zbirnyk naukovykh prats Kyivskoho universytetu imeni Borysa Hrinchenka – Pedagogical Education: Theory and Practice: Collection of Scientific Works of Borys Grinchenko University of Kyiv*, 22, 15–20 [in Ukrainian].

Haba, I. M. (2010). *Osvitnie seredovyshe: sotsialno-psykholohichna paradyhma [Educational Environment: Socio-psychological Paradigm]*. *Aktualni problemy psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu*

psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy – Actual Problems of Psychology: Collection of Scientific Works of the H. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 22 (VII), 27–31 [in Ukrainian].

Smulson, M. L. (Eds.). (2012). *Dystantsiine navchannia: psykholohichni zasady [Remote Studying: Psychological Principles]*. Kirovohrad: Imeks-LTD [in Ukrainian].

Kademiia, M. Yu., & Umanets, V. O. (2016) *Dystantsiine navchannia u virtualnomu universyteti yak sposib dostupu do yakisnoi osvity [Remote Studying in a Virtual University as a Way to Access Quality Education]*. *Vidkryte osvitnie e-seredovyshe suchasnoho universytetu – Open Educational E-environment of a Modern University*, 2, 175–184. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeemu_2016_2_15 [in Ukrainian].

Klymenko, A. V., Kudelko, A. M., Koreneva, I. V., & Panchenko, V. H. (2015). *Dystantsiine navchannia yak innovatsiinyi napriam pidhotovky studentiv-inozemtsiv na pidhotovchomu fakulteti [Remote Studying as an Innovative Direction of Training Foreign Students at the Preparatory Faculty]*. *Navchannia inozemnykh studentiv v Ukraini: tradytsii, realii, perspektyvy – Education of Foreign Students in Ukraine: Traditions, Realities, Prospects*. (pp. 27–32). Poltava: PDAA [in Ukrainian].

Makar, L. M. (2013). *Sutnist osvitnoho seredovyshecha v pedahohichnomu protsesi [Essence of the Educational Environment in the Pedagogical Process]*. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of the Creative Personality Formation in Higher and General Education Facilities*, 30 (83), 229–236 [in Ukrainian].

Levina, E. Y. et al. (2017). *Structure and Content of e-Learning Information Environment Based on Geo-Information Technologies*. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 13 (8), 5019–5031 [in English].

***

Токуєва Н. В. Використання ресурсів освітнього середовища в умовах дистанційного навчання іноземців в Україні

У статті розглянуто сутність поняття «освітнє середовище», різні авторські підходи вчених до визначення його змісту та компонентів, засоби й форми реалізації його основних завдань у форматі дистанційного навчання іноземних громадян у ЗВО України, що визначається й коригується вимогами часу, суспільства, формами організації освітнього процесу тощо.

Розкрито особливості організації віртуального освітнього середовища в проєкції мовної підготовки іноземців в українських ЗВО, зміст, мета та рівень ефективності використання його ресурсів для вирішення навчально-виховних завдань освітнього закладу. Розглянуто зовнішні ресурси освітнього середовища та виокремлено внутрішні взаємопов'язані компоненти, що забезпечують його результативність: технологічний (використання нормативної методики викладання української мови як іноземної та досягнення запланованих результатів), матеріально-технічний та суб'єктно-ресурсний (здійснення рівноправної партнерської взаємодії між суб'єктами освітнього середовища).

Визначено, що на початковому етапі навчання відсутність мовно-культурного оточення, яке сприяє процесу формування в іноземців мовленнєвих навичок і вмій, визначає їхні комунікативні потреби та мотивує до вивчення мови, негативно позначається на якості навчання. Щоденне вербальне спілкування з викладачем у форматі відеоконференцій, залучення до освітнього процесу аутентичних відеоматеріалів, фрагментів телепрограм, фільмів, навчальних відеороликів, віртуальних екскурсій та ін. надає можливість оптимізувати освітній процес та досягнути запланованих результатів навчання.

Ключові слова: навчання іноземних громадян, внутрішні й зовнішні ресурси освітнього середовища, дистанційна форма навчання, викладання української мови як іноземної.

Tokuyeva N. V. Use of Resources of the Educational Environment in the Context of Remote Studying of Foreigners in Ukraine

This article examines the essence of the educational environment concept, individual approaches of scientists to determining the content and structural components, means and forms of its main tasks within the format of remote studying of foreign citizens in Ukrainian higher educational facilities, which is determined and adjusted by time, society, forms of the educational process.

The peculiarities of the organization of the virtual educational environment through the lens of language training of foreigners in Ukrainian higher educational facilities, content, purpose and level of efficiency of its resources for solving educational tasks of an educational facility, are revealed. External resources of the educational environment are examined, and internal interrelated components that ensure its effectiveness and efficiency are highlighted: technological (using normative methods of teaching Ukrainian as a foreign language and achieving planned results), material-technical, and subject-resource (implementing equal partnership between the subjects of the educational environment).

It is determined that at the initial stage of education, the lack of language and cultural environment, which contributes to foreigners' formation of speech skills and abilities, determines their communication needs and motivates them to learn the language, negatively affects the quality of education. Daily verbal communication with the tutor in the format of videoconferencing, involvement of authentic videos, fragments of television programs, films or cartoons, educational videos, virtual tours in the educational process provides an opportunity to optimize the educational process and achieve planned studying outcomes.

Keywords: studying of foreign citizens, internal and external resources of the educational environment, remote studying, teaching Ukrainian as a foreign language.